

References

1. Hrushevskiy M. Na porozi novoi Ukrainy: Hadky i mrii // Velykyi ukrainets: Materialy z zhyttia ta diialnosti M.S. Hrushevskoho / M.S. Hrushevskiy. – K.: Veselka, 1995. – S.59.
2. Shapoval M. Yu. Zaneпад U.N.R. / M.Yu. Shapoval. – Praha : Vilna spilka, 1928. – 42 s.
3. Mazepa I.P. Ukraina v ohni i buri revoliutsii. 1917-1921 / I. P. Mazepa. – K.: Tempora, 2003. – 608 s.
4. Vernadskiy V. Nauchnaya revolyutsiya i filozofiya // Filozofskie mysli naturalista / V. Vernadskiy. – M., 1988. – S.411.
5. Usatenko T. Novitnie ukrainoznavstvo: tradytsii narodu, katehorii natsii, naukovy vymiry / T. Usatenko // Dyvoslovo. – 1996. – №12. – S. 20.
6. Ukrainoznavstvo // Osvita. – 1994. – 7 veresnia. – S. 4.
7. Shevchuk O.V. Storinky muzychnoi ukrainiky kintsia XIX – pochatku XX st.. v istoryko-kulturnomu konteksti / O.V. Shevchuk // Narodna tvorchist ta etnohrafia. – 1992. – № 1. – S. 16-23.
8. Karas H.V. Muzychna kultura ukrainskoi diaspori u svitovomu chasoprostori XX stolittia: monohrafia / H.V. Karas. – I.-Frankivsk: Typovit, 2012. – 1164 s.
9. Shulhina V.D. Muzychna ukrainika / V.D. Shulhina. – K.: NMAU im. P.I. Chaikovskoho, 2000. – 230 s.

УДК 130.2: 494.3: 481: (477)

Сугрובה Юлія Юрївна

кандидат філософських наук, доцент, завідувач
кафедри українознавства Кримського державного
медичного університету ім. С. І. Георгієвського
yulia.culture@mail.ru

**ТИПОВІСТЬ ПАРЕМІЙ І ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ТРАДИЦІЙ СЛОВ'ЯН І ТЮРКІВ
У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ КРИМУ**

У статті досліджуються паремії, фразеологізми двох домінуючих макроетносів Криму, які використовують однакові мотиви, сюжети, епітети, перетікаючи зі слов'янського етносу в тюркський і навпаки. Це підтверджує діалогічність нашарувань локального й універсального у традиційній культурі народів кримської поліетнічної спільноти.

Ключові слова: традиції, паремії, фразеологізми, локальність, універсальність, діалогічність, макроетноси, поліетнічність.

Сугрובה Юлія Юрїєвна, кандидат філософських наук, доцент, завідувачка кафедри українознавства Кримського державного медичного університету ім. С.І.Георгієвського

Типичность паремий и фразеологизмов традиций славян и тюрков в социокультурном пространстве Крыма

В статье исследуются паремии, фразеологизмы двух доминирующих макроэтносов Крыма, которые используют одинаковые мотивы, сюжеты, эпитеты, перетекая из славянского этноса в тюркский и наоборот. Это подтверждает диалогичность локального и универсального в традиционной культуре народов крымского полиэтничного сообщества.

Ключевые слова: традиции, паремии, фразеологизмы, локальность, универсальность, диалогичность, макроэтносы, полиэтничность.

Suhrobova Yuliya, Ph.D. (Philosophy), Associate Professor, Head of the Department of Ukrainian Studies of S.I.Georgievskiy Crimea State Medical University

The Typical Nature of Paremiae and Phraseological Units in Traditions of Slavs and Turkic people of the Crimean Sociocultural Space

Multiethnic associations under modern conditions of globalization and total domination of mass culture undergoes the process of activation of traditional forms of creativity, allowing to restore, save and transmit sense-making principles of functioning of folk culture. This fact is of great significance in preserving cultural diversity of the world. The topicality of this research is determined by understanding of hidden in folk creativity mechanisms of functioning of sociocultural relations, realized in different forms of social communication, integration, culture-creating activity and cooperation of individuals and groups. All above mentioned determines the choice and actuality of this theme, raising the problem of research of folk creativity in modern polyethnic society.

To priceless pearls of Slavonic and Turkic folklore of the Crimea we will primarily refer proverbs and sayings – short apt expressions. Proverbs and sayings are the generalized memory of people, conclusions made on the basis of vital experience, giving the right to formulate one's opinion on ethics, moral, history and policy. A proverb is a short form of folk poetic creation, turned into short, rhythmic expression, bearing the generalized opinion, conclusion, allegory with didactic content. A saying is a genre of folklore prose, a short stable image-bearing expression of ascertaining character with one sentence part, quite often being part of a proverb but without ending. In folkloristics proverbs and sayings are termed as *paremiae*.

In the article the similarities have been analysed between the proverbs and sayings of not only Ukrainian, Russian ethnic groups but those of the Crimean Bulgarians, Poles, Czechs, constituting together an integrated Slavonic ethnic picture of the peninsula. It is also necessary to say about phraseological units, which got identity due to historical commonality of Slavonic languages, close connection of phraseology with folk customs, ceremonies, rituals and traditions.

The article analyses paremiae of Turkic people of the Crimea, determines the degree of their similarity; with this purpose the author appealed to the written sources of Turkic people of the Crimea. Particular attention was paid to rich material of Karaites related collections of Medzhuma, already collected, written down, but not yet published.

Usually in these collections, which look like large thick notebooks, the folk works such as fairy-tales, legends, novels, songs, riddles, proverbs, as well as different important events of that time, e.g., unusual natural phenomena (earthquakes, eclipses of the sun and moon, etc.), a family chronicle, etc., were written down. Medzhuma passed from generation to generation. Often the families had several collections constituting a single chronologic order. Therefore they belonged to the most valuable family antiquities. Texts in them were written down from top to bottom throughout the length, and they opened from bottom to the top. Up to now ancient samples dated back to the end of the 18th century have been kept, though the majority of such famous manuscripts dated from the second half of XIX century to the middle of XX century. Their great number belong to state or private collections of Russia, Ukraine and Poland. Their greatest part was preserved in private and state libraries and funds of the Crimea, Saint Petersburg, Vilnius and Warsaw.

However Medzhuma is considered to be an inexhaustible source of folk wisdom not only for Karaites. It saves the written monuments of culture of many Turkic people. They partially contain Old Turkic material, folklore works which were found in different Turkic ethnic groups of the Crimea. Such collections were also named "jonkies" (literally "a scroll"). They were composed by the Crimean Karaites, Crimean Tatars and Krymchaks.

Thus, the presence of common features in a form of presenting and establishing the sense of appreciating attitude toward native land, friendship, daily bread, labour is characteristic of paremia folklore of Turkic people. It can be seen on the examples of fully identical names of edifications, parting words in the native Turkic people of the Crimea – "Atalar sozy", "Atalar stsy", "Atalar sÖzy", that expresses not only the unity of language (in translation "Parents' Words") but also similar perception of environment. All these are universality of culture, traditions, lifestyle of Turkic people of the Crimea, as well as their common sources, common roots, common historical cradle.

Folk sayings, proverbs, phraseological units of two macroethnic groups use identical motives, subjects, epithets, overflowing from the slavonic ethnos to the Turkic one and vice versa. Many moments seem to mix, turning into "twins", however deep inside, implicitly, every macroethnic part still preserves its own prototypes. This fact proves the dialogical essence of local and universal in the traditional culture of the Crimean polyethnic society.

Keywords: traditions, paremiae, polyethnic space, phraseological units, locality, universality, dialogue, macroethnic group, polyethnicity.

Багатоетнічні спільноти у сучасних умовах глобалізації і тотального панування культури масового споживання переживають процес активізації традиційних форм творчості, що дозволяють відродити, зберегти й транслювати смислоутворюючі принципи функціонування народної культури. Це набуває величезного значення й у збереженні культурного різноманіття світу. Актуальність дослідження визначається розумінням прихованих у народній творчості механізмів функціонування соціокультурних відносин, які реалізуються в різноманітних формах соціальної комунікації, інтеграції, культуротворчої активності та взаємодії індивідів та груп. Зазначене зумовлює вибір та актуальність даної теми, постановку проблеми дослідження народної творчості в сучасному поліетнічному суспільстві.

Аналіз проблем різних форм спілкування у багатонаціональному суспільстві, його фундууючих елементів – традицій, що знаходяться під впливом глобалізації, на сучасному етапі знаходять плідне місце в проектах українських учених. У сучасних умовах існує плеяда видатних вітчизняних культурологів, філософів, мистецтвознавців, таких як М.Грицай, С.Грица, І.Юдкін, Л.Михайлова, Л.Троєльнікова й ін., які досліджують народну творчість як об'єктивну необхідність буття людини в просторі національної культури. Історичні особливості й сучасний стан збереження та популяризації традиційних утворень України досліджують С.Садовенко, З.Босик, О.Кухарева та ін. Велику роботу з дослідження особливостей фольклору народів поліетнічного регіону Криму проводять такі вчені, як А.Бабаджан, Т.Богославська, Г.Катик, Л.Медведева, К.Єфетов, Ю.Сугрובה й ін.

Незважаючи на помітний інтерес багатьох науковців до різноманітних тем щодо специфіки народної творчості, питання, пов'язані з осмисленням тотожності паремій і фразеологізмів у культурі домінуючих макроетносів Криму слов'ян і тюрків, не отримали належного висвітлення в сучасній науковій літературі, що потребує подальшого поглибленого вивчення цієї проблеми.

Мета – охарактеризувати основні жанри усної народної творчості: прислів'я й приказки, фразеологізми, найбільш специфічні для домінуючих етнокультур Криму; дослідити, чи є паралелісхожості між слов'яноетнічними й тюркоетнічними традиційними явищами в багатокультурному регіоні.

До безцінних перлин слов'янського й тюркського фольклору Криму віднесемо насамперед прислів'я й приказки – короткі влучні висловлювання. Прислів'я і приказки є узагальненою пам'яттю народу, висновками з життєвого досвіду, які дають право формулювати погляди на етику, мораль, історію та політику. Прислів'я – мала форма народної поетичної творчості, яка перетворилася на короткий, ритмізований вислів, що несе узагальнену думку, висновок, інакомовність з дидактичним змістом. Приказка – жанр фольклорної прози, коротке стійке образне висловлювання констатуючого характеру з одночленною будовою, яке нерідко є частиною прислів'я, але без закінчення. У фольклористиці прислів'я й приказки позначаються терміном паремії.

Спробуємо спочатку відшукати схожість між прислів'ями й приказками не тільки українських, російських етносів, а й кримських болгар, поляків, чехів, які складають разом єдину слов'яноетнічну картину півострова. Українське прислів'я "Хоч ти брат і мій, табак кури свій" має близький аналог у своїх слов'янських співвітчизників: російське прислів'я "Дружба дружбой, а табачок врозь" і навіть болгарське прислів'я "Ако ми е брат, не ми е ортак на кесията". Уживається, як правило, у тих випадках, коли між людьми, що вважають себе друзями або об'єднаних спільною діяльністю, виникають непорозуміння через неспівпадання особистих інтересів; дуже часто вимовляється з докором.

Українське й російське прислів'я "Дружба дружбою, а служба службою" тотожне болгарському прислів'ю "Службата си е служба, дружба – дружба" і польському "Druzba druzbq, stuiba sluzbq". Вживаються часто як виправдання вчинкам, що не прийняті між друзями, але необхідні для справи.

Російські прислів'я "Конь в езде, друг в нужде" або "Друг не испытанный, что орех не расколотый" відповідають польському "Przy god arewna przy jaci orinie przy jaci oprobna" й чеському "Ohenzlato, pouzerpitelu (zkousi)". Вживаються у значенні того, що тільки таким випробуванням, як надання допомоги в нужді й біді визначається справжній друг. Російське прислів'я "Один за всех, все за одного" має український "Усі за одного і один за всіх" і болгарський аналог "Един за всички, всички на един". Прислів'я характеризують почуття колективізму, взаємної допомоги, підтримки як одного з головних моральних принципів.

Українське прислів'я "Скажи мені, з ким ти товаришуєш – то я скажу, хто ти" дуже близьке до російського "Скажи мне, кто твой друг, и я скажу, кто ты", болгарського "Кажими, кои са нриятелите ти, да ти кажа, какъ в си" і польського "Powiedzskim sieim uja znisz (skimprszestajesz), apowiemci, kimjestes". Вибір друзів характеризує людину, і на основі цього можна скласти уявлення про саму людину.

Найбільша кількість близьких за змістом паремій спостерігається все ж таки в українському та російському фольклорі. "Пан з паном, а Іван з Іваном" – російський аналог: "Гусь свинье не товарищ". "Поганому поросяті і в Петрівку холодно" – російський аналог: "Плохому танцору ноги мешают". "Не такий страшний чорт, як його малюють" – російський аналог: "Волков бояться – в лес не ходит" або "У страха глаза велики". "Свій розум май і людей питай" – російський аналог: "Одна голова – хорошо, а две – лучше". "Що написано пером, не вивезеш і волон" – російський аналог: "Что написано пером, не вырубит и топором". "Треба нахилитися, щоб з криниці води напитися" – російський аналог: "Без труда не выловишь и рыбки из пруда". "Без труда нема плода" – російський аналог: "Без труда не выловишь и рыбки из пруда".

Далі необхідно сказати також і про фразеологізми, які отримали тотожність, зумовлену історичною спільністю слов'янських мов, тісним зв'язком фразеології з народними звичаями, обрядами, ритуалами й традиціями.

Деякі спільні за походженням фразеологізми знаходять своє пояснення в загальнослов'янському етносі, у давніх віруваннях, уявленнях. Наприклад, український фразеологізм – "перемивати кісточки" й російський – "перемывать косточки", тобто "розпускати плитки, говорити, лихословити про кого-небудь" йде від слов'янського обряду вторинного поховання. Або український – "забити (забивати) осиковий кілок (осику, осичину) (в могилу)" й російський – "вбить (вбивать) осинный кол (в могилу)" означають "остаточно позбавитися від когось або чогось, розправитися з кимось або чимось" і походять від забобного звичаю вбивати осиковий кілок в могилу чаклуна для того, щоб надійно від нього позбутися. Отже, форма фразеологізмів декількох мов може відображати спільні побутові умови, той самий народний досвід; чим прозоріша їх мотивація й образна основа звороту, тим більша їх близькість. Так, українська фразема "товкти воду в ступі" має російський аналог "толочь воду в ступе", що означає "займатися марною справою, даремно витратити час". Вони пов'язані з покаранням, що існувало в минулому в монастирях України й Росії, тому мають спільну словникову основу. Українська фразера "бити чолом" відповідає російському аналогу "бить челом", що означає "поважливо просити про щось або скаржитися на когось". У їх основу покладено звичай, коли прохач падав на коліна, торкаючись лобом землі або підлоги.

Проникнення фразем старослов'янського (церковнослов'янського) походження в живу мову зумовлено їх смисловою схожістю. Наприклад, український вислів – "прихилити голову" паралельний російському – "приклонить голову" (притулитися, знайти притулок, кров). І перший, і другий увійшли у свої національні культури зі старослов'янської мови. Або український фразеологізм – "голос волаючого в пустелі (в пустині)" має аналог у російській мові – "глас вопиющего в пустыне" (марний заклик до чого-небудь, що залишається без відповіді, без уваги).

Отже, прислів'я, приказки, фразеологізми становлять собою зведення правил, якими людина повинна керуватися в просторі своєї культури. Як ми бачимо, зведення життєвих правил слов'янських народів неймовірно близьке й тотожне.

Дотримуючись логіки й послідовності нашого дослідження, розглянемо паремії тюркських народів Криму та спробуємо визначити можливості й ступінь їх схожості. А для цього звернемося до письмових джерел тюркських народів Криму.

Особливу увагу необхідно приділити вже зібраному, записаному, але ще не виданому багатому матеріалу караїмських родинних збірників меджума. Зазвичай у ці збірники, які схожі на великі товшті зошити, записувалися народні твори – казки, легенди, романи, пісні, загадки, прислів'я, а також різні важливі події того часу: незвичайні явища природи (землетруси, затемнення сонця й місяця тощо), сімейна хроніка тощо. Меджума переходили від покоління до покоління. Часто в родинях було декілька збірників, що складали єдиний хронологічний ряд. Тому вони належали до найцінніших сімейних реліквій. Тексти в них записувалися зверху вниз по всій довжині, і відкривалися вони знизу вгору. До нашого часу збереглися давні зразки, що датуються кінцем 18 ст., хоча більшість відомих таких рукописних книг склалися з другої половини XIX ст. до середини XX ст. Значна кількість їх знаходиться в державних або приватних колекціях Росії, України й Польщі. Найбільша кількість їх збереглася в приватних і державних бібліотеках та фондах Криму, Санкт-Петербурга, Вільнюса й Варшави [3].

Збірники народних творів кримських караїмів-тюрків, тобто меджума, було опубліковано відомим тюркологом В.Радловим. У 1896 році вийшли у світ "Зразки літератури північних тюркських племен. Частина 7. Наріччя кримського півострова" видавництва Санкт-Петербурзької академії наук, де було опубліковано караїмський збірник – меджума, обсягом у 410 сторінок. Потім було видано декілька творів А.Зайончковського, пов'язаних з народною творчістю й традицією меджума, а також праці Р.Кефелі, В.Філоненко, А.Дубинського, В.Зайончковського, А.Мардковича, пізніше – Ю.Полканова та інших.

Однак, меджума є невичерпним джерелом народної мудрості не лише караїмів. Вони зберігають писемні пам'ятки багатьох тюркських народів. Частково містять давньотюркський матеріал, фольклорні твори, які були у різних тюркських етносів Криму. Такі збірники називалися ще "джонками" (буквально – сувій). Їх вели кримські караїми, кримські татари й кримчаки. І тут необхідно назвати праці сучасних дослідників, таких як І. Ачкіназі, Д. Ребі та інших, які підняли пласт народної культури кримчаків і висунули ряд серйозних припущень про єдність пронароду всіх тюркських етносів Криму.

Деякі твори, такі як тюркю, кошма, семаї, дивані, манілер та інші, записувалися віршами. У своєму дослідженні "Про караїмські й кримчацькі рукописи" Л. Медведєва повідомляє про зміст рукописних збірників, що зберігаються у фондах рукописного відділу ЛО ІВАН СРСР: "Меджума містить "народні романи" про Ашикь Къариб, Кер оглу, Къараджа оглан, Ашик Омер і шах Ісмаїл, Дахір і Зухра. До меджума входять також "меселе" (казки, байки), серед яких "Казка про іспанського короля", "Про сина рибалки", "Про живу й мертву воду", "Казка про шаха Ісмаїла й Гулузар" і багато інших. Є також "фасыл" (казка, переказ) "Казка про вовка" – "Бѣру фасылы", "Насреддін Ходжанын фасылы" – "Казка про Ходжу Насреддіна", "Гузел фасылы" – "Казка про красуню", "Шейтан фасылы" – "Казка про біса" та інші. До меджума входять ще "фыкъара" (або пыкъара) (оповідання, байка), серед яких "Еки деликъанлынын фыкъарасы" – "Казка про двох юнаків", "Акылы карынын фыкъарасы" – "Казка про розумну жінку"; багато казок про Коршуд-беке, Про Ходжу Насреддіна і, зрештою, типова караїмська казка "Йомакь". Такій казці передусе приказка "Йомакь башы", яка буває скороченою й повною. Скорочена: "Бир заманда бар экен, бир заманда йокь экен" та інші [5, 89-102].

Є в меджума й твори, складені за межами Криму, в основному казки й легенди турецько-османського та іранського походження. Так що значення фольклорних збірників не обмежується вузькоетнічними рамками.

Часто у творчості одного кримського народу можна побачити спільні елементи для більшості жителів півострова. Тому досить важко з'ясувати, хто точно є автором творів меджума: караїми, кримські татари чи кримчаки. Найважливіша заслуга меджума, джонки не лише у створенні унікальних писемних джерел, а й у зібранні, записі творів колективної творчості народів, які проживають у Криму. На жаль, ці безцінні пам'ятки культури майже не вивчені.

Отже, спробуємо дослідити найбільш інформативні вияви історичної пам'яті й духовної культури тюркських народів Криму, якими, без сумніву, є артефакти традиційної культуротворчості. Великий інтерес викликають прислів'я й приказки корінних народів Криму: караїмів, кримських татар, кримчаків та інших тюркських етноменшин. У народній творчості паремії мають, іноді, не менше значення, ніж духовні канони у релігії. Прислів'я й приказки відображають не тільки особливості світогляду й культури народу, але також його походження, історію, взаємовідносини в товаристві, родині тощо [6, 235].

Форми паремій кримських тюрків дуже близькі між собою. Зустрічаються прості вислови, що складаються з двох слів, наприклад: "Тазга чыбан" – Як чиряк на лисину (караїмська); "Сабан айы тавукь къозлар" – У березні несеться курка (кримськотатарська). Бувають і складні, з двох або декількох складнопідрядних речень – частин. Та зазвичай, це одно-чотирирядкові поетичні мініатюри, з чіткою ритмікою, часто римовані.

Наведемо приклади співпадання прислів'їв і приказок у різних тюркських народів. Для зрозумілого й точного порівняльного аналізу візьмемо за основу переклад тюркомовних паремій українською мовою.

1. "Хто шукає без хиб друга, той залишиться без супруга" (караїмська). "Хто шукає друга без хиб, той залишиться без друга" (кримськотатарська).

2. "Поки одну ногу підніме, другу собака з'їсть" (караїмська). "Поки підніме одну ногу, другу собаку з'їсть" (кримськотатарська).

3. "Один батько доглядає десять дітей, а десять дітей не доглянуть за одним батьком" (караїмська). "Один батько годує дев'ятьох синів, але всі вони не прогодують його" (кримськотатарська).

4. "Срібло й золото – іноді камінь, ячмінна крупа – завжди їжа" (караїмська). "Ячмін-крупа – їжа, золото-срібло – камінь". (кримськотатарська) [2, 117].

Збіг великої кількості прислів'їв корінних народів Криму – караїмів, кримських татар, кримчаків – є закономірним. Разом з тим можна прослідкувати спільність паремій і з тюрками-переселенцями півострова – башкирами, узбеками, киргизами, казахами та іншими народами. Наведемо приклади такого збігу: "Якщо голова ціла, то шапка знайдеться" – у башкирів, туркменів, каракалпаків; "І п'ять пальців – усі різні" – у казахів, туркменів, ногайців, узбеків, турків, чувашів, гагаузів; "Сказане слово, випущена стріла, прожите життя назад не повернуться" – кримських татар, казахів, азербайджанців, ногайців. Кримськотатарське прислів'я "Якщо ворог твій миша, то сила у тебе має бути як у лева" має аналог у казахському фольклорі – "Якщо ворог твій миша, бережись її, як лева" й азербайджанській усній народній творчості – "Якщо ворог твій з мурашку, вважай, що він більший за слона".

Цікаві аналогії між караїмськими й карачаєво-балкарськими пареміями як в оригіналі, так і після їх перекладу українською мовою.

- Атын йаман болса, сатып кьутулырсын,
Хатынынъ йаман болса напып кьутулырсын?
(Якщо кінь буде поганим, то, продавши, позбудешся,
А якщо жінка поганою, то як позбавишся?) (караїмська)
- Атын Аман эсе сатыб кьутулурса,
Къатынынъ Аман эсе, Ыа къалай кьутулурса?
(Якщо у тебе кінь поганий, то продаси й позбавишся,
А якщо жінка погана, то як позбавишся?) (карачаєво-балкарська)
- Эрбининъ эйткэни эт, эткэни этэ.
(Роби те, що говорить священник, але не роби того, що він робить) (караїмська.)
- Молланы айтханын этда, этгенин а этмэ.
(Поступай не як мулла поступає, а як він проповідує) (карач.- балкарська)[4].

Подібну схожість наводить і сучасний кримський поет К. Єфетов, який вивчає і відроджує усні традиції тюркських народів і, насамперед, караїмів. Враховуючи те, що караїмська мова практично повністю забута й тільки на початку III тисячоліття почалися дослідження і реабілітації духовних утрат народу, учений у своїх роботах не використовує рідну мову етносу.

Тема працьовитості й ліні завжди була ключовою у менталітеті тюркських народів. "Якщо доручиш справу ледарю, він стане тебе поучати" (кримськотатарська). "Доручи будь-яку справу ледарю, він тебе ж учить візьметься" (азербайджанська). "Якщо ледарю справу доручиш, він тобі стільки напучень дасть, скільки й твої батьки не давали" (караїмська).

Ідея бережливості, цінності своєї власної праці й надбань також знайшла відображення в усній народній творчості досліджуваних народів. "Хто за чужим добром женеться, своє загубить" (азербайджанська). "Той, хто розраховує від чужої частини урвати, своєї частини позбудеться" (казахська). Одвічна добродійність людська – несупротивність злу насиллям набула національного колориту в таких прикладах. "На добро добром відповідає кожний, на зло добром відповідає відважний" (азербайджанська). "На добро добром всякий відповість, на зло добром тільки джигіт відповість" (казахська).

Поняття честі й гідності тюркських народів завжди засуджувало борги, обжерливість і відсутність почуття міри у випиванні. "Той, хто п'є вино в борг, буде двічі п'яний" (караїмська). "Хто п'є вино в борг, у того голова двічі болить" (азербайджанська) [1, 95-96].

Відтак, для паремійного фольклору тюркських народів характерною є наявність спільних рис у формі подання й у смислотвердженні ціннісного відношення до рідної землі, дружби, хліба насущного, праці. Це можна побачити на прикладі повністю ідентичних назв повчань, напучень у корінних тюркських народів Криму – "Аталар созы", "Аталар сцзы", "Аталар сөзы", що виражає не тільки єдність мови (у перекладі – "Слова батьків"), а й близьке світовідчуття. Усе це – спільність культури, традицій, побуту тюркських народів Криму, а також їх спільні витоки, спільні корені, спільна історична колиска.

Отже, народні приказки, прислів'я, фразеологізми двох макроетносів використовують однакові мотиви, сюжети, епітети, перетікаючи зі слов'янського етносу в тюркський і навпаки. Багато моментів наче міксуються, перетворюючись у "близнюків", однак, у глибині, імпліцитно, кожна макроетнічна частина, все-таки, зберігає свої першообрази. Відтак, традиційно-фольклорна культура як характерний компонент будь-якого етносу складається з діалогічних нашарувань локального – індивідуально-етнічного та універсального – узагальнено-вселюдського, які виникли в різні історичні періоди розвитку кримської поліетнічної спільноти.

Література

1. Єфетов К. Мудрость Востока. Стихотворения / К. Єфетов. – Симферополь: CSMU Press, Таврия, 2010. – 104 с.
2. Єфетов К. СЛОВА ОТЦОВ. Стихотворения / К. Єфетов. – Симферополь: CSMU Press, Таврия, 2010. – 128 с.
3. Караи (крымские караимы). История, культура, святыни / [авт. и сост. А. Бабаджан, Т. Богославская, Г. Катик и др.]. – Симферополь, 2000. – 54 с.
4. Караимы [Электронный ресурс] // Газета "Къырымкъарайлар". – 2008. – Режим доступа: <http://www.qirim.info/?p=150>.
5. Медведева Л.Я. О коллекции караимских и крымчакских рукописей в ЛО Института востоковедения АН СССР / Л.Я. Медведева // Советская тюркология. – Л., 1988. – № 6. – С. 89-102.
6. Сугрובה Ю.Ю. Культуротворчість у діалозі традицій і новацій сучасного поліетнічного суспільства України (кримський досвід): монографія/ Юлія Сугрובה. Симферополь: Видавничий центр КДМУ 2012. – 359 с.

References

1. Efetov K. Mudrost' Vostoka. Stikhotvoreniya / K. Efetov. – Simferopol': CSMU Press, Tavriya, 2010. – 104 s.
2. Efetov K. SLOVA OTTsov. Stikhotvoreniya / K. Efetov. – Simferopol': CSMU Press, Tavriya, 2010. – 128 s.
3. Karai (krymskie karaimy). Istoriya, kul'tura, svyatyni / [avt. i sost. A. Babadzhan, T. Bogoslavskaya, G. Katyk i dr.]. – Simferopol', 2000. – 54 s.
4. Karaimy [Elektronnyy resurs] // Gazeta "K"yrymk"araylar". – 2008. – Rezhim dostupa: <http://www.qirim.info/?p=150>.
5. Medvedeva L.Ya. O kolleksii karaimskikh i krymchakskikh rukopisey v LO Instituta vostokovedeniya AN SSSR / L.Ya. Medvedeva // Sovetskaya tyurkologiya. – L., 1988. – № 6. – S. 89-102.
6. Suhrobova Yu.Yu. Kulturotvorchist u dialozi tradytzii i novatsii suchasnoho polietnichnoho suspilstva Ukrainy (krymskyi dosvid): monohrafiya / Yuliya Suhrobova. Simferopol: Vydavnychiy tsentr KDMU 2012. – 359 s.